

RIZNICA SREDNJOVJEKOVNE

Andrej Zmegac

SLAVONIJE

Srednjovjekovni grad Ružica

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

9.02.-28.05.2006.

Autori izložbe: Mladen Radić, Zvonko Bojčić

Autor likovnog oblikovanja i postava izložbe:

Sanja Semenčić

O buhvatna slika slavonskoga vlastelinskoga grada Ružice što nam je posređuje aktualna izložba s pratećim katalogom na prvi bi pogled mogla djelovati kao prikaz jednog posve istraženoga grada, čiji su ostaci u obliku pokretnih nalaza savjesno prikupljeni i sačuvani. Međutim, stvari s Ružicom stoje drukčije jer niti su arheološka istraživanja provedena do te mjere da bi dala odgovore na sva bitna pitanja, a još se manje može govoriti o cjelovito i na uobičajen način očuvanim nalazima. Historijat iskopavanja toga grada, pogotovo razdoblja do 1978. godine, prečesto je bio praćen nemarom, nestručnošću i neodgovornošću, zbog čega

je u nerazjašnjenim okolnostima nestao velik, golem dio nalaza. Autori izložbe govore u tom smislu za neke etape suvremenih istraživanja o *ostacima ostataka* nekadašnjih nalaza. Stoga ta priča nalikuje uobičajenim bolnim primjerima nedovoljne skrbi za baštinu koju nam je vrijeme ostavilo, očigledno, u još uvijek prevelikom opsegu. No Ružica, kako smo vidjeli, i nakon svega se pokazuje tako bogatom i zanimljivom da je doživljavamo kao svojevrstu riznicu srednjovjekovne, pa i novovjekovne Slavonije.

Izložbe o vlastelinskim gradovima (burgovima) u nas su odviše malobrojne, a jedna koje

se možemo prisjetiti bila je reprezentativna izložba o Susedgradu u istom muzejskom prostoru 1998. godine. No dok su ostaci Susedgrada bili lako pristupačni građanima, a nalazi također dostupni i barem djelomice objavljeni, za Ružicu, udaljenu od velikih centara, bio je još važniji "izlazak u javnost" i primjerena obrada nalaza. Inicijativom Muzeja Slavonije nalazi su preneseni u Osijek te je ondje pripremljena izložba postavljena 2004. godine. Takve prezentacije, osječka kao i ova zagrebačka, važne su jer upoznaju širu kulturnu publiku s bogatim nalazima s Ružice, a istodobno potiču - ili bi to barem trebale činiti - javnost na veću brigu o ovom gradu i njegovu ukupnom naslijeđu.

Ruševine Ružice i danas djeluju imponirajuće jer su njezine strukture očuvane u znatnoj visini, a arheološkim su iskapanjem oslobođeni i veliki prizemni i podrumski prostori. Organizacija njezina građevnog sklopa ponajviše je obilježena središnjom velikom građevinom što je obuhvaćala reprezentativne stambene, ali i gospodarske prostore, a prema jugu je zašiljena, zaštićena već *mitskim* zidom debelim 7 (ili 9?) metara. Ta središnja zgrada ima posve pravilan pravokutan tlocrt, što bi ga bilo moguće povezati s visokom konceptualnom i *statusnom* razinom projekta Ružice, ali i njezinim kasnim nastankom. Prema nalazima i ostacima, naime, grad potječe iz kasnog 14. i 15. stoljeća, a za raniji spomen u dokumentima nije jasno trebalo ga vezati uz neku stariju, još neotkrivenu gradsku strukturu na istome mjestu ili pak za nedaleki Stari grad, tajanstvenu ruševinu što je starija te smještena na višem položaju od Ružice. Taj poseban sklop pitanja što je

zaokupljao još Szabu - koji je istraživao i snimao Ružicu prije točno stotinu godina - do danas nije razjašnjen, ponajprije stoga što arheološki nije istražen Stari grad.

Ulomak cakljenog pećnjaka s motivom grifona, druga pol. 15. st.

Mnogobrojni nalazi na izložbi pokazuju dijelove slike o Ružici kao mjestu visokoga standarda obitavanja u kasnom srednjem vijeku, s vodovodom, knjižnicom, staklenim prozorima, kaljevim pećima i drugom raznolikom opremom potrebnom za reprezentativan, ali i običan život. Konvencionalan postav grupirao je nalaze (metal, keramiku, pećnjake, oružje itd.) u zasebne vitrine različitih tipova, kojima je zajedničko neuobičajeno oblikovanje i nedostatno osvjetljenje. Vitrine s rekonstruiranim pećnjacima možda imaju podsjećati na oblike kaljevih peći, no njihovo nametljivo i nepotrebno složeno oblikovanje ne pomaže, nego odmaže sagledavanju izloženih predmeta. Legende je ovdje, kao i na nekim drugim vitrinama, teško pronaći i pročitati. Općenito se može reći da, kao posljedica razumljive želje da bude pokazano što više obilnoga materijala s Ružice, mnoge vitrine djeluju pretrpano, osobito one s keramikom. Takvi slučajevi djeluju zamorno te se

gubi prilika da pozornost bude usmjerena na tek neke istaknutije predmete. Sama je grada neobično zanimljiva, osobito favorizirani pocakljeni pećnjaci učestalo ukrašeni religijskim temama, među kojima je nekima rekonstrukcije savjesno i nadahnuto izradio kipar Marijan Sušac. Oni se nedvosmisleno razlikuju od originalnih ulomaka, pa ipak je trebalo jasnije označiti da su posrijedi rekonstrukcije (kopije). Osim njih zanimljivi su i necakljeni pećnjaci te neobično lijepa turska keramika koja svjedoči kako na Ružici poslije 1542. godine nije bila uređena tek obična vojna postaja, već da se ondje i raskošnije živjelo. Raznovrsnim pak i primjerenije izloženim metalnim predmetima vrlo je dobro identificirana njihova svrha, pa ipak u manjem broju slučajeva nije moglo biti određeno čemu su služili. Iznenaduje zbog toga množina i raznolikost oblika metalnih nalaza s Ružice, svjedočeći ponovno o visokoj razini svakodnevnog života i specijaliziranosti tehničkih djelatnosti što su se ondje odvijale.

U prvoj sobi postava, kojom dominiraju veliki kameni fragmenti i dojmjljiva zračna fotografija grada, postavljen je i tlocrt kompleksa. U tu je svrhu preuzet već *povijesni* arhitektonski snimak iz 1984. godine, zajedno sa svim njegovim originalnim elementima, pa i

manjim propustima. Preuzeta je i oznaka mjerila 1:200, koja, jasno, ne može funkcionirati mijenja li se snimku veličina; tako u zabludu o prostranosti Ružice dovodi i velik tlocrt na izložbi kao i onaj malen u katalogu. Kad već spominjemo katalog, ne možemo ne istaknuti njegovu neuobičajenu iscrpnost i gotovo luksuznu opremljenost.

U cjelini nam se čini da je izložba o Ružici mogla postići više, posebice s obzirom na potencijal bogatih i raznolikih nalaza. Ovako su predmeti, a tu mislimo i na kontekstualne panoe i fotografije, ipak uspješniji dio postava od njegove tehničke komponente. S druge strane, dio slabosti nesumnjivo proizlazi iz činjenice da je riječ zapravo o "putujućoj" izložbi koja nije pripremana napose za ovaj prostor, a ta je okolnost u postavu i vidljiva. Ograničenja je možda postavljao i vječit nedostatak novca, pa valja pozdraviti što su u sklopu projekta nalazi uopće prikupljeni, konzervirani i obrađeni. Podržati nam je svakako namjeru da postav bude trajno smješten u kuriji Mihalović u Orahovici, što će tom malenom gradu biti nesumnjivo na teret, ali i na ponos.